

Istraživanje o romskim domaćinstvima
u neformalnim naseljima

Beograd, 2023. godine

Centar za
integraciju mladih
Center for
Youth Integration

This project
is funded by
European
Union.

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

Istraživanje o romskim domaćinstvima
u neformalnim naseljima

Beograd, 2023. godine

Centar za
integraciju mladih
Center for
Youth Integration

This project
is funded by
European
Union.

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

O Centru za integraciju mladih —

Centar za integraciju mladih (u daljem tekstu CIM) je udruženje građana sa sedištem u Beogradu, osnovano 2004. godine.

CIM je organizacija koja inicira, sprovodi i podržava odgovorne društvene promene sa ciljem povećanja stepena socijalne uključenosti dece i mladih iz marginalizovanih grupa. Orientisan je na zaštitu prava deteta, kroz realizaciju programa koji doprinose poštovanju najboljeg interesa deteta i ostvarivanju principa Konvencije o pravima deteta.

CIM nastoji da zaštitи i unapredi položaj dece i mladih u uličnoj situaciji i dece i mladih koju su u riziku da budu u uličnoj situaciji, kao i dece izbeglice i migranata.

Kao organizacija koja uči, razvija svoje resurse i bira najbolje pristupe za realizaciju svog potencijala, CIM je jasno opredeljen da koristi najvažniji kapital koji mu je na raspolaganju – intelektualni kapital, odnosno znanje.

Vizija Centra za integraciju mladih je da bude *ugledna organizacija koja doprinosi stvaranju inkluzivnog društva*.

Naša **misija** je da kroz zalaganje za odgovarajuće javne politike, sprovođenje istraživanja, uključivanje na sistemske izazove i pružanje direktnih programa i usluga, obezbedimo ostvarivanje prava i jednake mogućnosti za razvoj svakog pojedinačnog deteta i mlađe osobe u našem društvu.

Ovo istraživanje, CIM je sproveo tokom novembra 2022. godine u okviru projekta “Zaštita prava dece u uličnoj situaciji”, finansiranog od strane Evropske unije. Cilj projekta je osnaživanje nadležnih institucija da, kreirajući i sprovodeći politike zasnovane na dokazima – unaprede zaštitu prava dece u uličnoj situaciji.

Kreatori metodologije istraživanja i autori:

Marko Tošić, Mina Medić, James May

Urednik:

James May

Lektura na engleskom:

James May

Lektura na srpskom:

Dragana Vučković

Terensko istraživanje sproveo je tim CIM-a:

Gordana Balaban • Jelena Đorđević • Jelena Jović • Kršo Jovanović • Ana Babić • Jelena Mitić-Panitić • Dragana Teodorović • Jelena Aćimović • Jasna Radojević • Ivana Popović • Jovana Vukojev • Ana Mutavdžić

Termini koji se koriste u ovom tekstu a koji imaju rodno značenje i izraženi su u gramatičkom muškom rodu uključuju i ženski rod.

Sadržaj —

Uvod	7
Veličina i izgled domaćinstva	8
Prihod domaćinstva	10
Socijalna zaštita	13
Životni uslovi i potrebe domaćinstva	16
Zdravstveni problemi	17
Prva trudnoća	18
Jezik i etnička pripadnost	19
Mesto rođenja	20
Prebivalište	20
Lična dokumentacija	21
Obrazovanje	22
Lišenje slobode	25

Uvod —

Ovaj izveštaj predstavlja rezultate istraživanja o domaćinstvima u neformalnim romskim naseljima, u Beogradu, Srbija.

Istraživanje je sprovedeno u 30¹ neformalnih naselja na teritoriji 8 beogradskih centralnih opština². Identifikovano je ukupno 1.127 domaćinstava, od kojih je 668 učestvovalo u istraživanju. Slično istraživanje sprovedeno je 2018. godine, i tom prilikom su identifikovana 772 domaćinstva u 28 neformalnih naselja, od kojih je 564 uzele učešće u istraživanju.

Domaćinstva u neformalnim naseljima

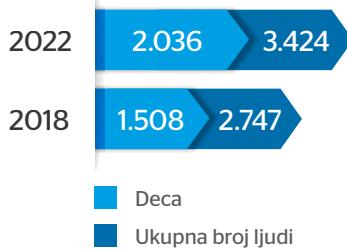

Slika 1:

Broj identifikovanih domaćinstava u neformalnim romskim naseljima u Beogradu 2018. i 2022. godine i broj domaćinstava koja su učestvovala u istraživanju 2018. i 2022. godine.

U istraživanju sprovedenom 2022. godine, identifikovano je 3.424 osobe (uključujući i 2.036 dece) koje žive u 668 domaćinstava, dok je u istraživanju iz 2018. godine, identifikovano 2.747 osoba (uključujući i 1.508 dece) u 564 domaćinstava.

Populacija u neformalnim naseljima

Slika 2:

Poređenje ukupnog broja ljudi i broja dece u 30 neformalnih naselja na teritoriji osam beogradskih opština 2018. i 2022. godine.

¹ Istraživanje je sprovedeno u sledećim romskim neformalnim naseljima: Marije Bursać, poslednje stajalište autobusa br. 18, FDU, Agostina Neta, Makiš, Most na Adi, Čukarička šuma, Čukarička škola, Vidikovac, Bele vode, Žarkovo nadvožnjak, Kijevo, Ledine, poslednje stajalište autobusa br. 75, Tošin bunar, Bežanijska kosa, Ml leve Marić Ajnštajn, poslednje stajalište autobusa br. 89, Ivana Ribara, Mali Leskovac, ugao Ustaničke Bulevara Kralja Aleksandra, Vuka Vrčevića, Banjica - 5 solitera, Kanarevo brdo, Braće Jerković, Jabučki rit, Orlovsko naselje, Reva, Staro sajmište, Voždovac.

² Istraživanje je sprovedeno na teritoriji sledećih opština: Palilula, Zvezdara, Voždovac, Zemun, Novi Beograd, Čukarica, Rakovica, Savski venac.

Pod pretpostavkom da su domaćinstva koja su učestvovala u istraživanju reprezentativna, procenjuje se da u 30 neformalnih naselja obuhvaćenih istraživanjem, živi preko pet i po hiljada ljudi, uključujući oko tri i po hiljade dece. U 2018. godini procenjeno je da je ukupan broj stanovnika bio manji od četiri hiljade, od čega oko dve hiljade dece. Procenjuje se da je od 2018. godine ukupna populacija u neformalnim naseljima povećana za 54%, dok je broj dece povećan za 66%.

Procenjena ukupna populacija

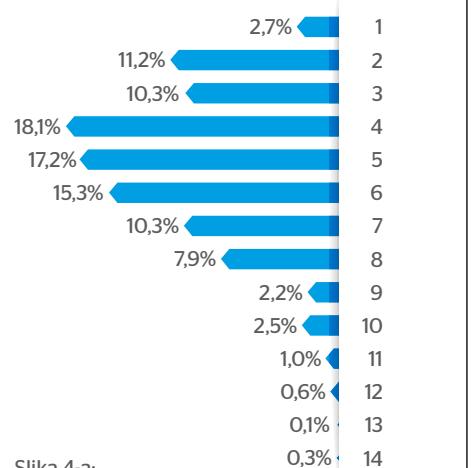

Slika 3:

Procenjen ukupan broj ljudi i dece koja žive u 30 neformalnih romskih naselja na teritoriji 8 opština u Beogradu. Procena se izračunava na osnovu procenta domaćinstava koja su učestvovala u anketi u odnosu na ukupan broj domaćinstava.

Veličina i izgled domaćinstva

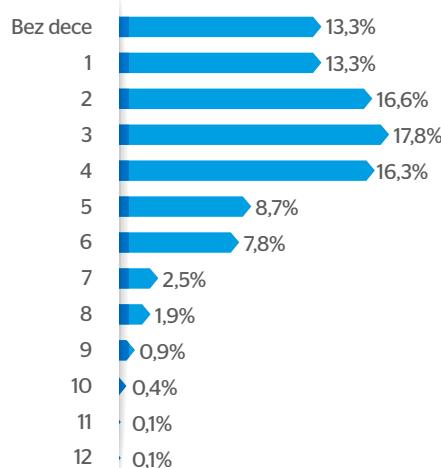
Broj članova domaćinstva

Slika 4-a:

(levo) Veličina domaćinstva razvrstana prema broju članova domaćinstva i (desno) prema broju dece po domaćinstvu

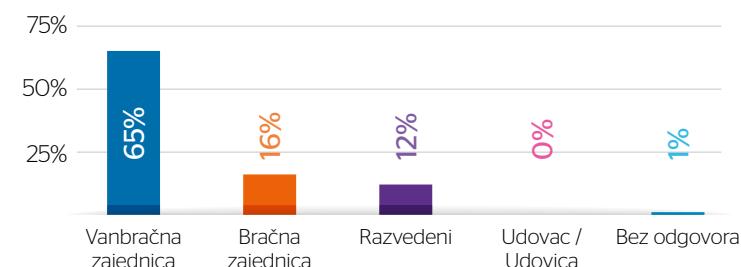
Broj dece po domaćinstvu

Domaćinstva sa jednim roditeljem

Bračni status

Slika 4-b:

(gore levo) procenat domaćinstava sa jednim roditeljem; (gore desno) procenat dečaka i devojčica među decom; i (dole) bračni status parova u domaćinstvima sa dva roditelja.

Tipično domaćinstvo koje živi u neformalnom romskom naselju u Beogradu ima četiri do šest članova (takva domaćinstva čine 50% svih domaćinstava). Skoro sva domaćinstva (90%) imaju od dva do osam članova.

Mali deo domaćinstava ima više od osam članova (7%), dok nešto manje od 3% domaćinstava ima samo jednog člana.

Tipično domaćinstvo ima dvoje do četvero dece (što čini 65% svih domaćinstava). Većina domaćinstava (85%) ima od jednog do šestoro dece. Mali deo domaćinstava ima više od šestoro dece (6%), dok u nešto više od jedne desetine (13%) domaćinstava nema dece.

Devojčice čine 48% dece, a dečaci 52%. Jedno od pet (20%) domaćinstava sa decom su porodice sa jednim roditeljem.

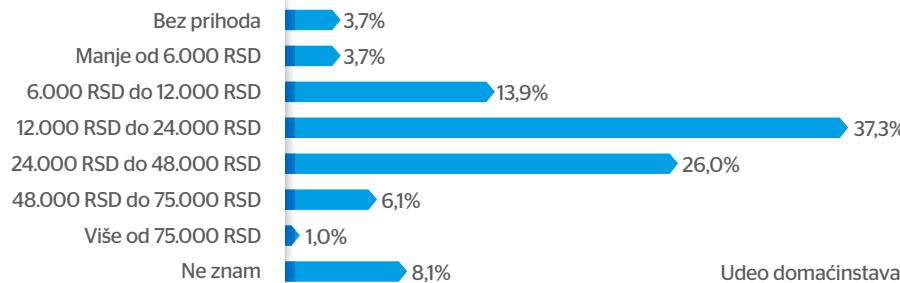
U dve trećine domaćinstava (sa dva roditelja) parovi žive u vanbračnim zajednicama.

Manji broj njih je u bračnoj zajednici (16%), odnosno razvedeni (12%) ili udovice/udovci (7%).

Prihod domaćinstva

Većina (59%) domaćinstava živi sa manje od 24.000 dinara mesečno, dok petina (21%) živi sa manje od 12.000 dinara mesečno. Četvrtina (26%) domaćinstava ima prihode između 24.000 i 48.000 dinara, dok mali deo (7%) domaćinstava ima mesečna primanja iznad 48.000 dinara.

Prihod domaćinstva

Slika 5:

Prihodi domaćinstva razvrstani prema platnim razredima

Među odraslima, najčešća vrsta rada od kojeg domaćinstvo ostvaruje prihod je – rad na ulici.

Više od trećine (41%) majki i skoro dve trećine (59%) očeva, ostvaruje prihod kroz neki oblik rada na ulici, dok je za nešto više od trećine majki (39%) i očeva (36%), rad na ulici jedini rad kojim ostvaruju prihod.

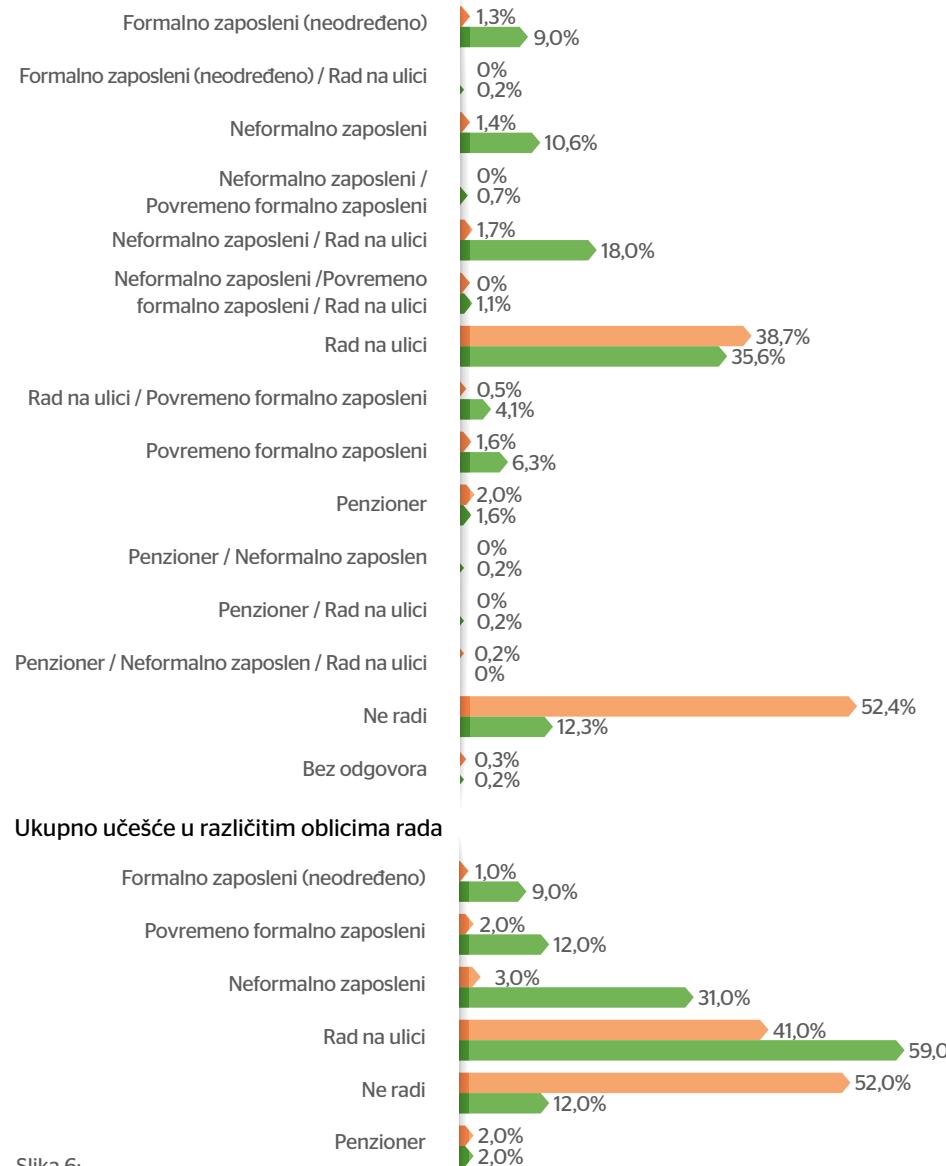
Rad na ulici je uobičajen način ostvarivanja prihoda među majkama, sa malim brojem onih koje su u stalnom (1%) ili privremenom (2%) radnom odnosu, ili pak obavljaju neformalan rad „na crno“ (3%).

Više od polovine majki (52%) ne radi, što je u tesnoj vezi sa procentom žena koje su registrovane kao nezaposlene na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje (50%).

Za očeve je uobičajeno (45%) da prihod ostvaruju obavljajući više od jednog posla. Tri četvrtine (72%) očeva je uključeno u neki oblik neformalnog rada (rad na ulici i/ili neformalno zaposlenje „na crno“). Samo petina (21%) očeva je formalno zaposlena, bilo da je reč o stalnom (9%) ili privremenom zaposlenju (12%). Jedan od deset očeva (12%) ne radi.

Veoma je mali broj žena i muškaraca koji su penzioneri (2% ukupno).

Radni status

Slika 6:

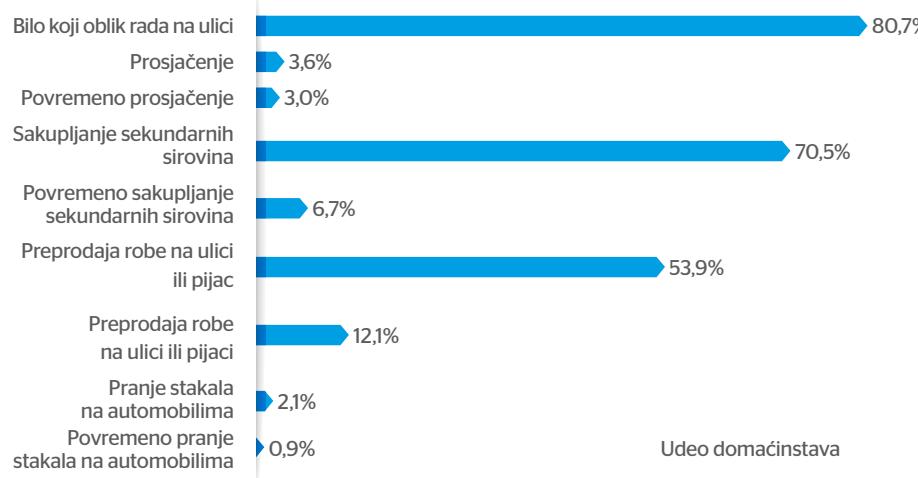
(gornji prikaz) Zaposlenost razvrstana po polu; i (donji prikaz) ukupno učešće u različitim vrstama rada, razvrstano po polu.

Majke
Očevi

Najmanje četiri petine (81%) domaćinstava ostvaruje prihod kroz neku vrstu rada na ulici, a većina ih je (65%) angažovana u više vrsta rada na ulici.

Tri četvrtine domaćinstava redovno (70%) ili povremeno (7%) ostvaruje prihod sakupljanjem i preprodajom sekundarnih sirovina. Dve trećine domaćinstava, redovno (54%) ili povremeno (12%) ostvaruje prihod preprodajom neke robe na ulici ili na pijaci. Mali procenat domaćinstava ostvaruje prihod perući stakla na automobilima (3%). Jedno od dvadeset domaćinstava navodi da redovno (3%) ili povremeno (3%) ostvaruje prihod prosjačenjem.

Rad na ulici

Slika 7:

Domaćinstava koja ostvaruju prihod kroz rad na ulici, razvrstano po vrsti posla.

U preko jedne trećine (36%) domaćinstava sa decom, deca su uključena u neki oblik rada na ulici. U skoro svim domaćinstvima u kojima su deca uključena u neki oblik ovog rada (97%), ona su uključena i u preprodaju robe na ulici ili pijaci, i u sakupljanje i preprodaju sekundarnih sirovina (što čini 35% svih domaćinstava sa decom). U petini (19%) domaćinstava u kojima su deca uključena u rad na ulici, deca ostvaruju prihod prosjačenjem (7% svih domaćinstava sa decom). U malom procentu (3%) domaćinstava sa decom, deca ostvaruju prihod perući automobile na ulici.

Rad na ulici među decom

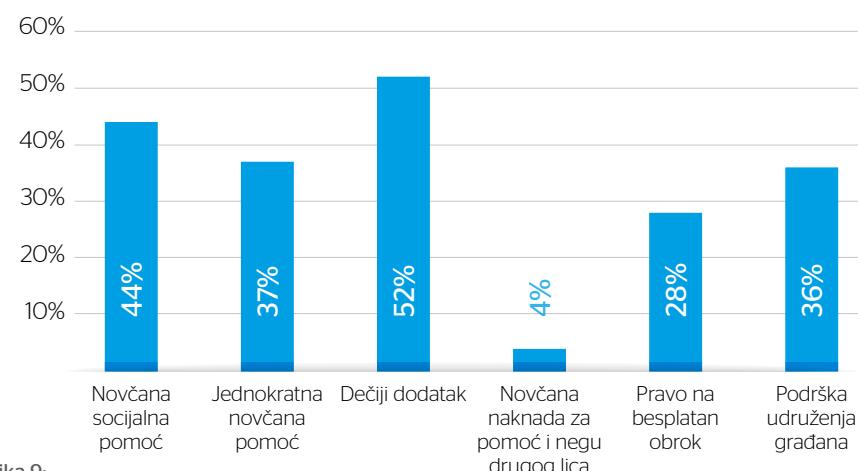
Slika 8:

Dece uključene u rad na ulici.

Socijalna zaštita

Manje od polovine domaćinstava navodi da je, tokom 6 meseci pre sprovođenja istraživanja, primilo novčanu socijalnu pomoć (44%) odnosno jednokratnu novčanu pomoć (37%). Nešto više od polovine (52%) domaćinstava sa decom, prijavilo je da je dobilo dečiji dodatak tokom tog istog perioda. Malo manje od trećine (28%) domaćinstava, navodi da dobija besplatne obroke a 4% domaćinstava navodi da neko od članova domaćinstva prima novčanu naknadu za pomoć i negu drugog lica. Jedna trećina (36%) domaćinstava prima podršku od udruženja građana.

Socijalna davanja

Slika 9:

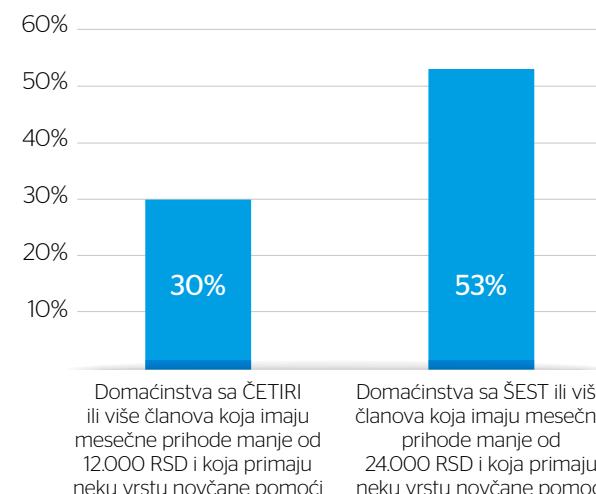
Domaćinstva koja dobijaju novčanu socijalnu pomoć.

Broj domaćinstava koja primaju redovnu novčanu socijalnu pomoć (44%) je značajno manji od broja domaćinstava koja imaju mesečne prihode niže od 24.000 RSD (59%).

Imajući u vidu da je najčešće reč o velikim domaćinstvima (prosečno pet članova, od čega troje dece), zabrinjava podatak da tako mali broj njih ostvaruje pravo na novčanu socijalnu pomoć. Samo 30% domaćinstava sa četiri ili više članova i sa mesečnim primanjima manjim od 12.000, dobija novčanu socijalnu pomoć. Ovakva domaćinstva su prinuđena da prežive mesec dana sa manje od 3.000 RSD po osobi. Takođe, samo 53% domaćinstava sa 6 ili više članova i sa mesečnim primanjima manjim od 24.000 RSD prima novčanu socijalnu pomoć - što mesečno iznosi manje od 4.000 RSD po osobi.

Takođe je zabrinjavajuće što samo 52% porodica sa decom prima dečiji dodatak.

Socijalna davanja za najugroženije

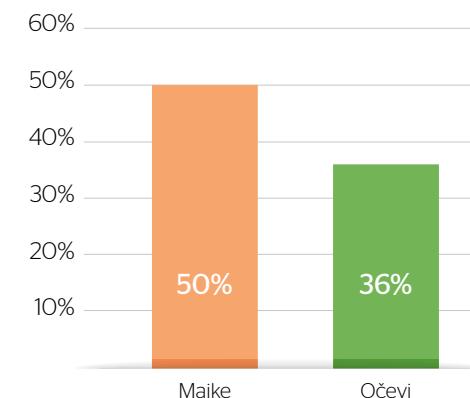

Slika 10:

Domaćinstva sa mesečnim primanjima manjim od 4.000 RSD po osobi koja primaju novčanu socijalnu pomoć.

Položina majki (50%) i trećina očeva (36%) je prijavljeno na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje. Prijava na ovoj evidenciji je neophodan uslov za ostvarivanje prava na novčanu socijalnu pomoć.

Prijava na evidenciju Nacionalne službe za zapošljavanje

Slika 11:

Majke i očevi koji se nalaze na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje.

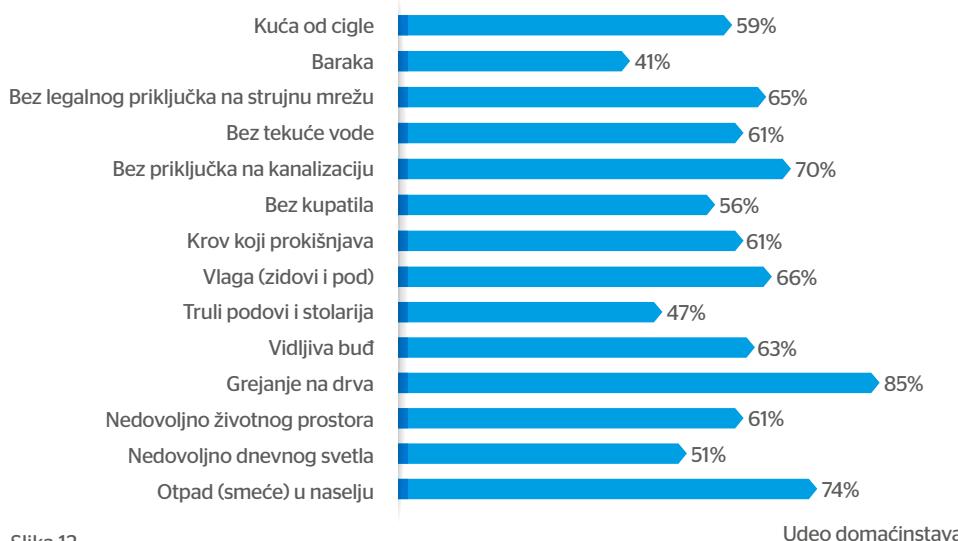

— Životni uslovi i potrebe domaćinstva

Loši stambeni uslovi su široko rasprostranjeni. Skoro polovina domaćinstava živi u „baraci“ – termin koji se odnosi na improvizovanu kuću. Većina domaćinstava navodi da nema legalan pristup električnoj energiji, tekućoj vodi i kanalizaciji. Više od polovine (56%) ne poseduje bilo kakvu vrstu kupatila.

Takođe, većina domaćinstava je prijavila da im krovovi prokišnjavaju (61%), da imaju vlagu (66%) i vidljivu buđ (63%), dok nešto manje od polovine njih (47%) navodi da imaju trule podove i prozore. Skoro dve trećine (61%) domaćinstava navodi da žive u skočenim uslovima, dok polovina (51%) nema dovoljno dnevнog svetla. Većina domaćinstava (85%) greje svoje domove na drva. Tri četvrtine domaćinstava navodi da u naseljima u kojima žive ima dosta nesakupljenog otpada (smeća).

Životni uslovi / problemi

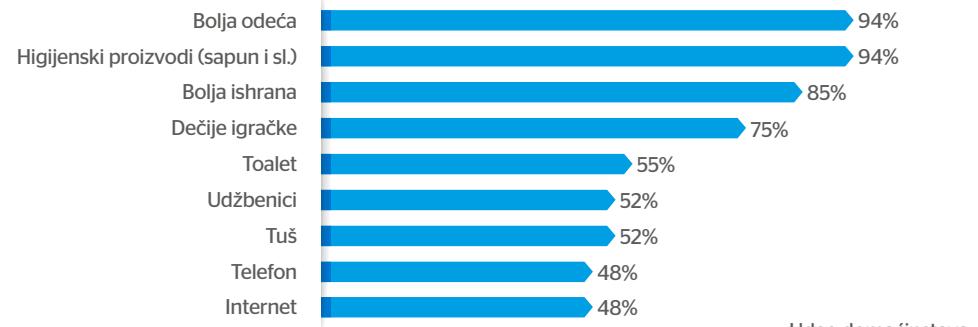

Slika 12:

Životni uslovi (problemi) domaćinstava u neformalnim naseljima u Beogradu.

Većina domaćinstava navodi potrebu za boljom odećom (95%), ishranom (85%) i higijenskim proizvodima (94%) koji su prioritet. Polovini domaćinstava nedostaju toalet (55%) i tuševi (52%). Tri četvrtine (75%) domaćinstava je izjavilo da su im potrebne dečije igračke, a polovina (53%) da su im potrebni školski udžbenici. Nešto manje od polovine domaćinstava je navelo potrebu za telefonom i pristupom internetu.

Potrebe domaćinstva

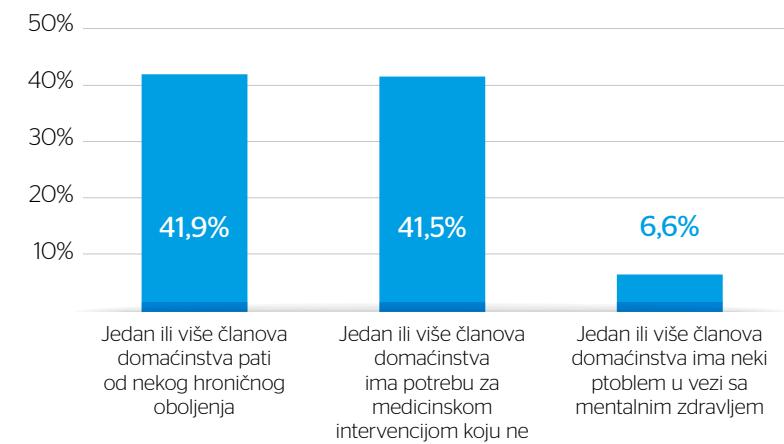
Slika 13:

Potrebe domaćinstava u neformalnim naseljima u Beogradu.

Zdravstveni problemi —

Skoro polovina domaćinstava (42%) navodi da jedan ili više članova pati od nekog hroničnog oboljenja. Isti procenat (42%), prijavljuje da jedan ili više članova domaćinstva ima potrebu za medicinskom intervencijom koju ne može da priušti. Manji procenat (7%) domaćinstava navodi da jedan ili više članova ima neki problem u vezi sa mentalnim zdravljem.

Zdravstveni problemi

Slika 14:

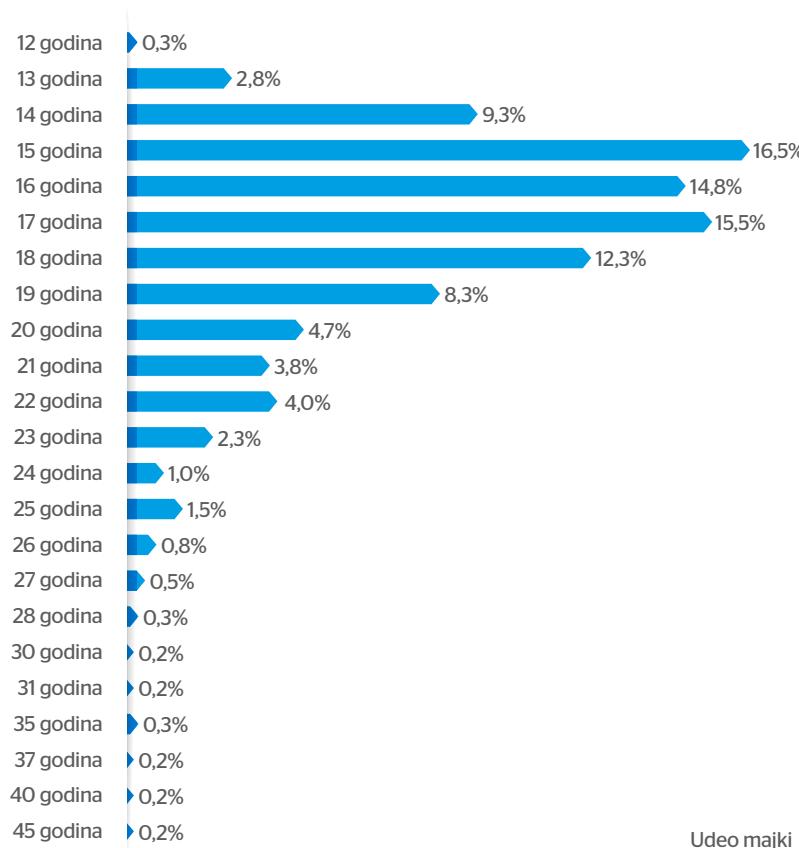
Domaćinstva sa jednim ili više članova koji imaju fizičke i psihičke zdravstvene probleme.

— Prva trudnoća —

Ogromna većina (77%) majki je navela da je njihova prva trudnoća nastupila između 14 i 19 godina starosti (uključujući i te dve godine).

Skoro trećina (29%) majki je prijavila da je prvi put ostala u drugom stanju pre navršene 16. godine, a skoro dve trećine njih (59%) pre navršene 18. godine života. Većina majki (80%) je svoju prvu trudnoću imala pre svoje 20. godine.

Uzrast majki prilikom prve trudnoće

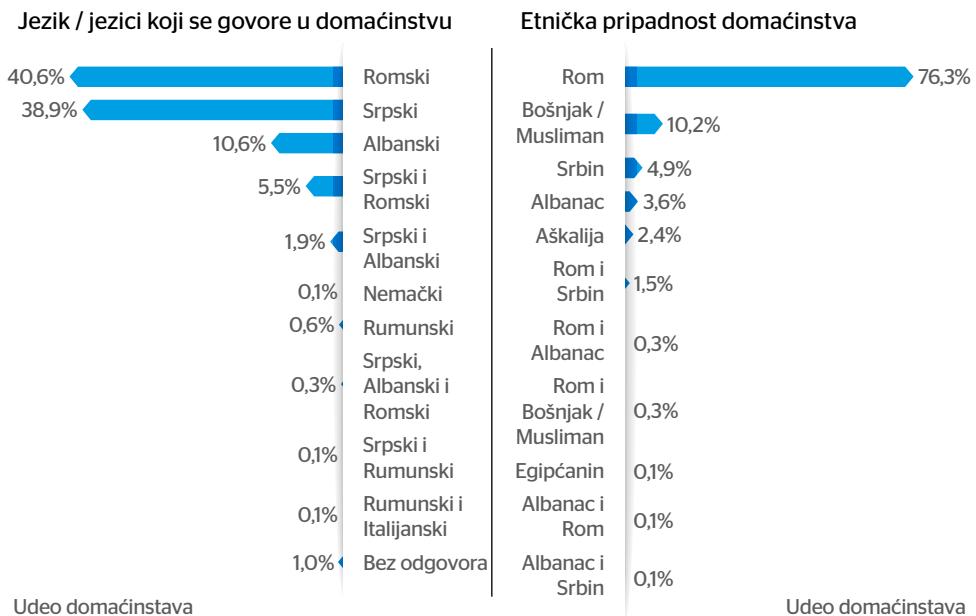

Slika 15:
Uzrast majki tokom prve trudnoće

— Jezik i etnička pripadnost —

Većina domaćinstava (76%) se izjasnila da se predominantno identificuju kao Romi, dok je jedna od deset osoba Bošnjak/Musliman (10%). Jedno od dvadeset domaćinstava se predominantno identificuje kao srpsko (5%) i u manjem procentu albansko (4%) odnosno aškalsko (2%). Veoma mali procenat domaćinstava se identificuje kao domaćinstvo sa više etničkih pripadnosti. Jedno domaćinstvo se izjasnilo kao egipatsko.

Glavni jezici koji se upotrebljavaju u domaćinstvima su romski (41%) i srpski (39%). Jedno od deset domaćinstava (11%) govori albanski kod kuće, dok jedno od dvadeset (6%) navodi da govore kombinaciju romskog i srpskog jezika, a veoma mali broj njih (2%) da govore kombinaciju srpskog i albanskog jezika. Preostalih 13% domaćinstava navodi da govore nemački ili rumunski jezik, ili kombinaciju srpskog, albanskog i romskog, srpskog i romskog, ili romskog i italijanskog. Mali broj domaćinstava se nije izjasnio o ovom pitanju (1%).

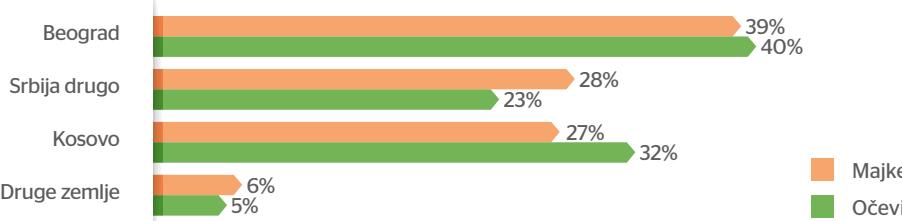

Slika 16:
Dominantna jezička pripadnost i jezik domaćinstava.

Mesto rođenja

Najčešće mesto rođenja odraslih je Beograd (39% majki i 40% očeva). Nešto više od četvrtine majki (27%) i trećine očeva (32%) je rođeno na Kosovu*, dok je oko četvrtine njih rođeno u drugim mestima u Srbiji (28% majki i 23% očeva). Manji procenat odraslih osoba je rođeno u drugim državama (6% majki i 5% očeva).

Mesto rođenja

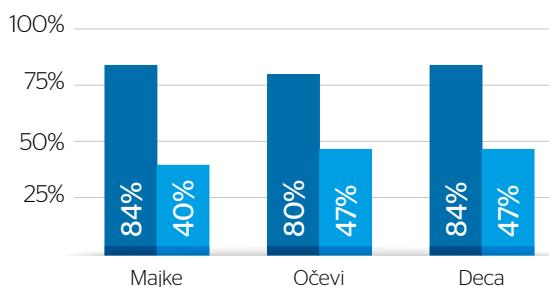
Slika 17:

Mesto rođenja odraslih (žene/majke i muškarci/očevi).

Prebivalište

Većina domaćinstava (84% majki, 80% očeva i 84% dece) poseduje prebivalište na teritoriji Beograda, ali manje od polovine njih (40% majki, 47% očeva i 47% dece) živi na adresi na kojoj ima prebivalište. U manjem broju domaćinstava (2.5%), neka deca imaju prebivalište na teritoriji Beograda a neka ne. Četvrta (27%) porodica je nekada živela u inostranstvu.

Prebivalište

Život u inostranstvu

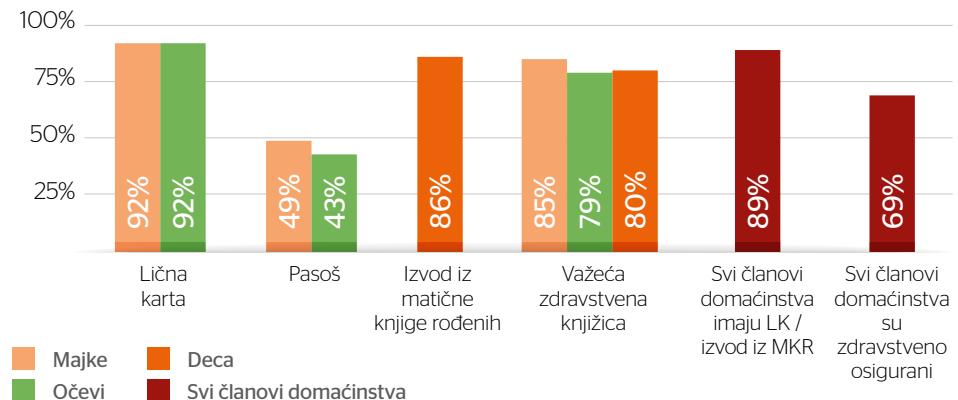
Slika 18:

(Levo) Prijava prebivališta; i (desno) porodice koje su živele u inostranstvu.

Lična dokumentacija

Većina članova domaćinstava poseduje ličnu kartu (oba 92%), dok većina dece (86%) ima Izvod iz matične knjige rođenih. U 89% domaćinstava svi članovi imaju važeća lična dokumenta. Mali je procenat domaćinstava (6%), u kojima neka deca imaju važeće zdravstvene knjižice a neka ne.

Lična dokumentacija

Slika 19:

Domaćinstva i njihovi članovi koji poseduju lična dokumenta i važeće zdravstvene knjižice, razvrstano po polu.

Slično visok procenat odraslih i dece poseduje važeće zdravstvene knjižice (85% majki, 79% očeva i 80% dece). Međutim, u samo 69% domaćinstava svi članovi poseduju važeću zdravstvenu knjižicu. Takođe, u veoma malom broju domaćinstava (2%), neka deca poseduju izvode iz matične knjige rođenih, a neka ne. Manje od polovine odraslih osoba poseduje pasoš (49% majki i 43% očeva).

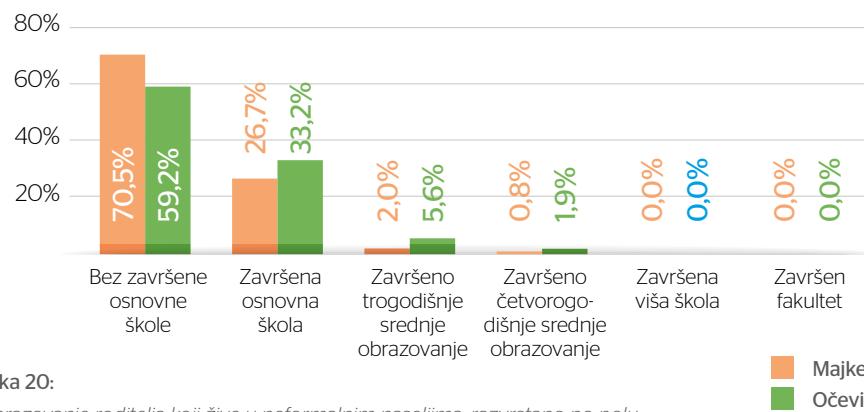
*Nije namera da se na bilo koji način određuje status Kosova.

— Obrazovanje

Više od dve trećine majki (70%) i više od polovine očeva (59%) nema završenu osnovnu školu.

Četvrtina majki (27%) i trećina očeva (33%) je završilo osnovnu školu. Samo 2% majki i 6% očeva je završilo trogodišnju srednju školu, a manje od 1% majki i 2% očeva je završilo četvorogodišnju srednju školu.

Nivo obrazovanja roditelja

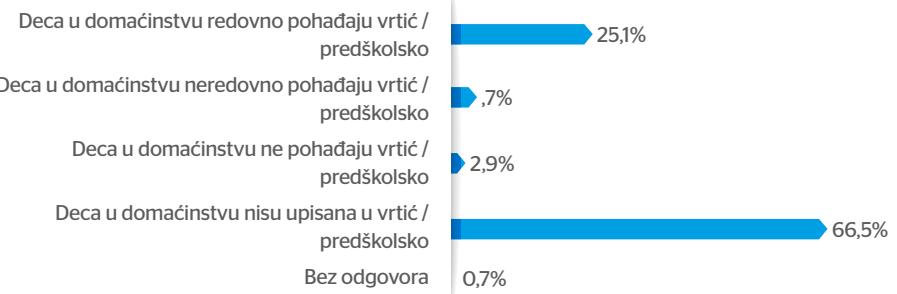

Slika 20:

Obrazovanje roditelja koji žive u neformalnim naseljima, razvrstano po polu.

U domaćinstvima sa decom koja uzrastom odgovaraju za upis u predškolsku ustanovu/vrtić, samo četvrtina njih (25%) navodi da je dete i pohađa, dok mali broj njih navodi da deca neredovno pohađaju pripremno-predškolski program odnosno vrtić (5%) ili su upisana u predškolsko tj. vrtić ali ga NE pohađaju. Dve trećine (67%) domaćinstava sa decom koja uzrastom ispunjavaju uslov za predškolsko/vrtić navodi da njihova deca NISU upisana (i ne pohađaju) ove ustanove.

Pohađanje vrtića ili predškolske ustanove

Slika 21:

Uključenost u pripremno-predškolski program/vrtić među decom iz neformalnih naselja koja ispunjavaju starosni kriterijum za upis.

U domaćinstvima sa decom koja ispunjavaju starosni kriterijum za upis u osnovnu školu, dve trećine (67%) navodi da njihova deca pohađaju školu redovno; dok 12% navodi da deca pohađaju školu ali neredovno. Jedno od pet domaćinstava izjavilo je da su njihova deca ili upisana u školu ali ne idu (8%) ili NISU uopšte upisana (12%).

Pohađanje škole

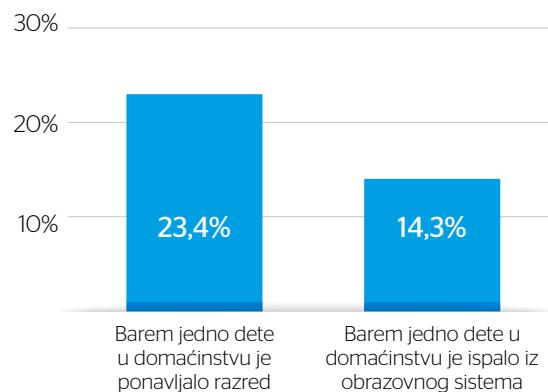

Slika 22:

Uključenost u obrazovni sistem među decom iz neformalnih naselja koja starosno odgovaraju za upis u školu

U četvrtini domaćinstava (23%), barem je jedno dete ponavljalo razred, a u jednom od sedam domaćinstava (14%) najmanje jedno dete je potpuno ispalо iz obrazovnog sistema.

Ispadanje iz obrazovnog sistema i ponavljanje razreda

Slika 23:

Deca koja su ponavljala razred i deca koja su ispalо iz obrazovnog sistema u potpunosti.

Većina domaćinstava navodi da je nivo znanja srpskog jezika koji njihova deca poseduju adekvatan za uključenost u obrazovni sistem, ali znacajna manjina prijavljuje da ili sva deca (15%) ili neko dete u domaćinstvu (3%) ne poseduje ovakvo znanje.

Nivo znanja srpskog jezika među decom

Slika 24:

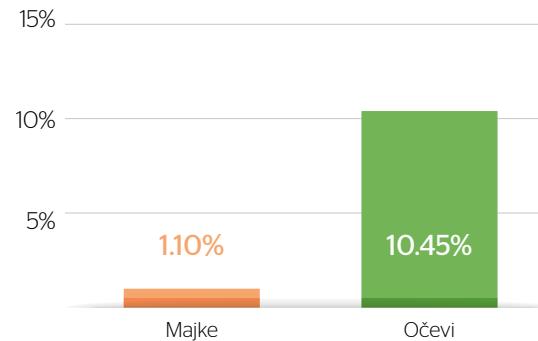
Deca čije je znanje srpskog jezika adekvatno za uključenost u obrazovni sistem.

Lišenje slobode —

Jedan od deset (10%) očeva koji žive u neformalnim naseljima u Beogradu je bio lišen slobode tokom svog života. Ovaj podatak je istovremeno izuzetno uznemirujuć i zapanjujuć.

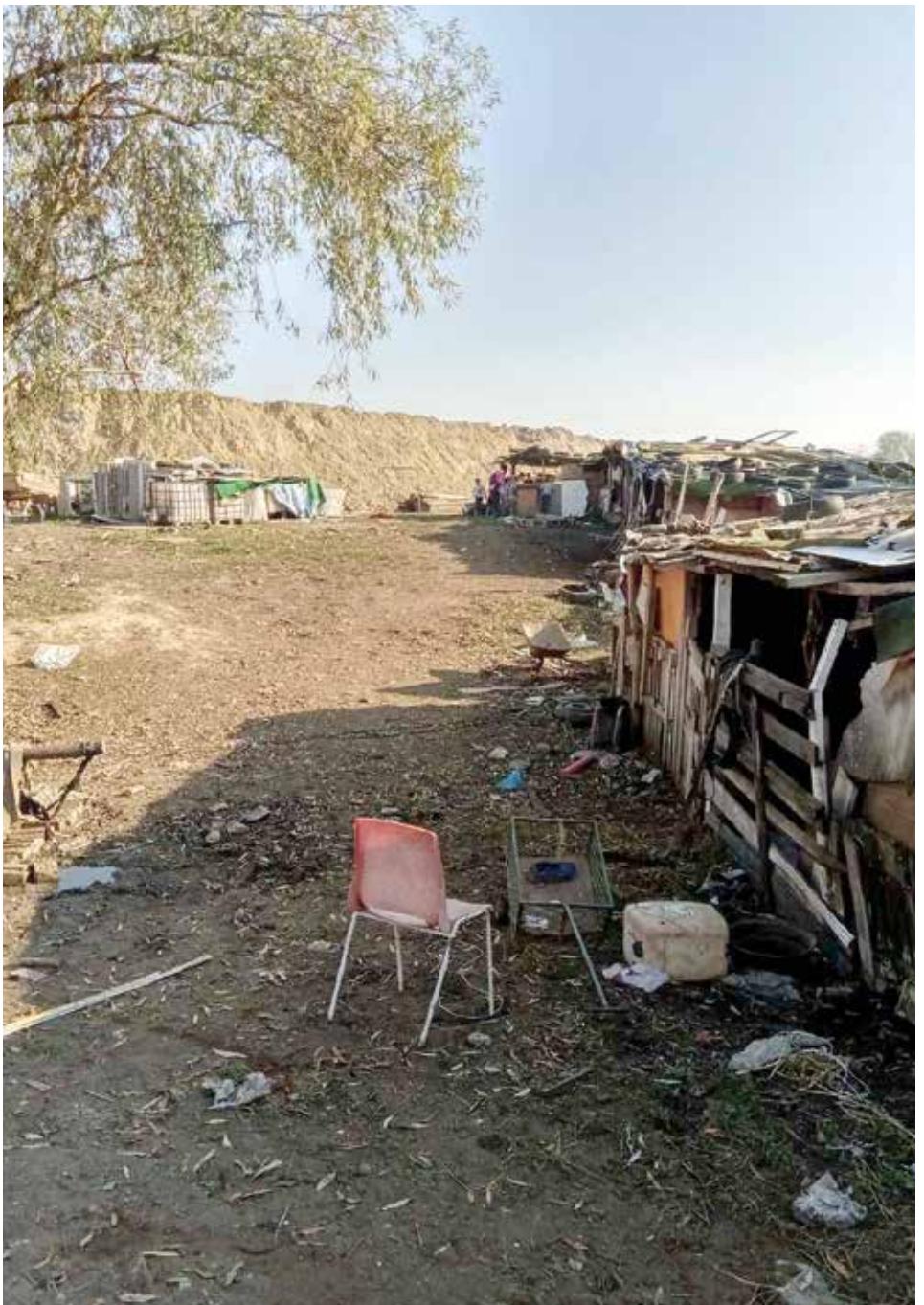
Kada je reč o majkama, 1% njih je bio lišen slobode nekad tokom života.

Lišenje slobode

Slika 25:

Odrasli lišeni slobode tokom života, razvrstano po polu.

Na kraju, želimo da se zahvalimo svim porodicama koje su učestvovali u ovom istraživanju, našim kolegama koje su ga sprovele na terenu i Delegaciji Evropske Unije u Republici Srbiji bez čije podrške ono ne bi bilo moguće.

Centar za integraciju mladih

Centar za
integraciju mladih
Center for
Youth Integration

Šajkaška 27
11000 Bograd
Srbija
+381113390258
office@cim.org.rs

www.cim.org.rs